

ПРЕВЕНЦИЯ НА УПОТРЕБАТА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА

ПРЕВЕНЦИЯТА Е АКТИВЕН ПРОЦЕС, КОЙТО ВКЛЮЧВА:

- Повишаване на информираността у младите хора и техните родители, както и на широката общественост за влиянието на различните видове психоактивни вещества и опасностите за живота и здравето на употребяващите;
- Създаване на условия и подпомагане на изграждането на индивидуални и групови познания и умения, чрез които да се противостои на предлагането на легални и нелегални психоактивни вещества;
- Подпомагане на младите хора да приспособят своето поведение, своите възможности и нагласи към въздействията на средата – например към социални норми, във взаимодействието с връстници, към условията на живот, за намаляване и преустановяване на рисковите поведения, свързани с наркотичните вещества.

ЦЕЛИ НА ПРЕВЕНЦИЯТА

- Да се предотврати употребата на наркотични вещества;
- Да се забави започването;
- Да се намали употребата;
- Да се предотврати ескалация на проблемна употреба.

ВИДОВЕ ПРЕВАНТИВНИ ПОДХОДИ

- Превенция на средата;
- Обща (универсална) превенция;
- Селективна превенция;
- Индикативна (по индикации) превенция.

ПРЕВЕНЦИЯ НА СРЕДАТА

- Обхваща общества или социални среди и групи;
- Насочена е към социалните норми и практики – например към създаване на общински или училищни нормативни документи, правила и контрол, за ограничаване употребата на алкохол, тютюневи изделия, както и на забранени от закона вещества;
  - Целта е промяна в непосредствената културна, социална и икономическа среда, в която децата и младите хора правят своя избор по отношение на употребата на наркотици.

Употребата на наркотици не е единствено и само вследствие на биологически и психологически особености. Върху избора влияят комплекс от фактори на средата:

- Семейство и родители;
- Връстници;
- Училищна среда и психологически климат;
- Контекстуални фактори – какво се очаква и приема в общностите, в които живеят децата и младите хора;
- Норми, закони и правила на социалната среда;
- Рекламни послания;
- Наличие и лесен достъп до алкохол, тютюн/цигари и наркотици. Пример: целенасочена политика, свързана с употребата на наркотици в населеното място, общината, учебните заведения.

ОБЩА ПРЕВЕНЦИЯ

- Насочена е към общото население или към определени целеви групи – например ученици, квартал, населено място и пр.;
- Всички членове споделят един и същ общ риск от употребата на наркотици, въпреки че този риск може да варира между отделните индивиди;
- Цели да предотврати или да забави настъпването на употребата на наркотици чрез осигуряване на всички необходими умения и информация;
- Програмите се прилагат без предварителен скрининг за риск от употреба. Пример: Училищни програми „Умения за живот“.

Обща превенция в училище:

- Разработване на програми за подобряване на комуникативните умения чрез прилагане на групови тренинги и интерактивни игри;
- Отбелязване на подходящи за възрастта международни дни, училищни празници;
- Предлагање на алтернативни занимания – клубове по интереси;
- Повишаване на уменията за справяне с конфликти стрес и техните последствия;
- Коригиране на неблагоприятни представи относно употребата на наркотици – например, че употребата на марихуана не води до зависимост и няма здравни последици.

Обща превенция в семейството:

- Изграждане на силни връзки със семейството;
- Родителско напътствие, ясни правила за държане в семейството и въвличане на родителите в живота на децата;
- Успех в представянето в училище;
- Силни връзки между семейството и различни социални институции като училището и други организации;
- Приемане и обвързване на родителското отношение с конвенционалните норми относно употребата на дроги.

СЕЛЕКТИВНА ПРЕВЕНЦИЯ

- Насочена е към специфични групи от населението с високи нива на уязвимост по отношение на употребата на наркотични вещества - маргинализирани групи, младежи от бедни райони/квартали, малолетни правонарушители, отпаднали от училище ученици;
- Рискът по отношение на употребата на наркотици е значително по-висок от средния – в близкото бъдеще или през живота.
- Рисковите групи: освен насочването на вниманието към тях, следва да се увеличи делът на подобни интервенции в общата съвкупност от превантивни дейности. Работата с тези групи е една от най-трудните, тъй като индивидуалният риск не може да бъде преценен, както при индикативната превенция.
- ПРИМЕР: Програми за работа с малолетни и непълнолетни правонарушители, създаване на специализирани социални и психологически услуги.

ИНДИКАТИВНА ПРЕВЕНЦИЯ

- Идентифицира и насочва към индивиди, за които има ясни индикатори, които показват висока степен на индивидуален риск от развитие на зависимост към наркотици в бъдеще или индивиди, които показват ранни признаци на проблемна употреба на наркотици;
- Целта на индикативната превенция не е непременно да предотврати започването на употреба на наркотици, а да предотврати (бързото) развитие на зависимост, да намали честотата на употреба или да попречи на преминаването към по-вредни форми на употреба (напр. инжектиране).

ЛИЧНОСТНИ ОСОБЕНОСТИ, СВЪРЗАНИ СЪС ЗЛОУПОТРЕБАТА И ЗАВИСИМОСТТА ОТ ВЕЩЕСТВА ПРИ ЮНОШИ

- Търсенето на новости и търсенето на усещания;
- Емоционалното безпокойство;
- Негативните емоции;
- Проявите на агресивност;
- Депресивните симптоми;
- Тревожността;
- Ниската самооценка;
- Проявите на рискови поведения;
- Проявите на атипичност – например артистични наклонности, които се negliжират.

ПЕРИОДИ НА НАЙ-ВИСОК РИСК ОТ УПОТРЕБА НА ДРОГИ

По данни на Национален фокусен център за наркотици и наркомании **НАЙ-ЧЕСТО УПОТРЕБАТА НА ДРОГИ ЗАПОЧВА НА 12-13 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ**, отначало със скритата употреба на разрешени вещества (тютюн, алкохол и инхаланти), а след това се преминава към употреба на неразрешени дроги, като марихуаната обикновено е първата от тях. Тази последователност – от тютюн и алкохол към марихуана и след това към твърди дроги, се доказва в много дългосрочни международни изследвания.

С най-висок риск са **ПРЕХОДИТЕ ОТ ЕДИН ПЕРИОД КЪМ ДРУГ:**

- Първият сериозен преход за децата е излизането от защитената семейна среда и влизането в училище;
- Следващите рискови преходи са преминаването от началното в основното училище и след това в средното училище. Тогава те се сблъскват с различни, социални, психологични и образователни предизвикателства, когато могат да ги доведат до употреба на алкохол, цигари и други дроги;
- Следващите преходи, свързани с постъпването във ВУЗ, на работа или женитбата, също са свързани с нов риск от употреба на психоактивни вещества;
- Превантивните програми е необходимо да осигуряват подкрепа на всяка степен от развитието.